

MÚLTUNK EMLÉKEI ROVAT

A GAZDÁK BIZTOSÍTÓ SZÖVETKEZETÉNEK SZÉKHÁZA

(Szerzők: Horváth Gyula – Tamás Gábor)

Sorozatunkban most egy épületet mutatunk be, amelynek az adja a különlegességét, hogy felépítése óta folyamatosan biztosítói székházként szolgált, és ma is ez a funkciója. Az Üllői út 1. sz. alatt található épületről van szó (l. a mellékelt képet).

A ház 1913. december 6-án készült el, mint arról a korabeli sajtó is beszámolt, és erről tanúskodik az épület megújítása során az ún. zárókőben talált dokumentum is, melyben a Gazdák Biztosító Szövetkezetének vezetői kérik Istent, hogy áldja meg a falak között végzett munkát, „...s óvja meg...minden megpróbáltatástól e háznak minden lakóját.” Nem véletlen ez a kettős áldáskérés, hiszen a ház nemcsak irodáknak, hanem lakásoknak és egyéb funkcióknak is helyett adott, ahogy a későbbiekben látni fogjuk.

A Gazdák Biztosító Szövetkezete

A Gazdák Biztosító Szövetkezetét 1899-ben hozták létre, alapszabályát 1900. április 28-án fogadták el, tényleges működését is ebben az évben kezdte. Alapítása az agrárius mozgalomhoz kötődik, az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) és a magyar állam politikai és anyagi támogatását is élvezte. Az OMGE több fontos tagja is részt vett az alapításban, így gr. Károlyi Sándor, a magyar szövetkezeti mozgalom atyja, gr. Zselénszky Róbert, az OMGE alelnöke és az Gazdák alapító elnöke, aki 40 évig töltötte be az utóbbi szerepet, vagy Rubinek Gyula, ekkor az Egyesület titkára. A felügyelő bizottságot pedig az OMGE igazgatója, Forster Gyula irányította. Az alapító igazgatóságban a vezető magyar arisztokrata családok neveit is látjuk (Széchenyi, Csáky, Eszterházy, Pallavicini, Teleki). Az igazgatóság 16 tagja közül egy herceget, egy örgrófot, öt grófit és egy bárót találunk. A magyar állam mint alapító az alaptőke 25 százalékát birtokolta. Később ez a részesedés tovább nőtt, az állami tulajdon aránya az államosítás előtt elérte a 71 százalékot. Az államot – mai szemmel érdekes módon – kezdetben nem minisztériumi bürokraták, hanem országgyűlési tagok képviselték.

A cég szakmai irányítását Altenburger Gyula (élet) és Nérei Ödön (nem-élet) látta el. Ez a sajtós kettős irányítási rendszer egészen az első világháborúig fennmaradt.

A szövetkezet sikeres működése révén 1912-re kinőtte az akkor Baross u. 10. szám alatti székházát, ezért új építését határozták el.

A ház

A ház építése 1912. július 5-én kezdődött. A tervezéssel dr. Hüttl Dezső építész (1870 – 1946) bízták meg. Hüttl a korszak jelentős építésze volt, Hauszmann Alajos¹ veje, tanítványa, majd utódja a műegyetemen. Egyetemi tanári kinevezését éppen az építkezés alatt kapta meg. Nevéhez

Forrás: Fortepan / Budapest Főváros Levéltára. Levéltári jelzet: HU_BFL_XV_19_c_11.

sok ismert épület fűződik, például a piaristák székháza vagy a Péterfy Sándor kórház. A későbbiekben megkapta a két világháború közötti legmagasabb tudományos-művészeti kitüntetést, a Corvin-láncot, és egy ideig a Műegyetem rektora is volt.

A kivitelezést a Führer és Deutsch cég végezte.

Az alapozás közben kiderült, hogy mintegy 8 méterrel a járdaszint alatt kavicsos, forrásvizet tartalmazó réteg található, amelyet csak hosszadalmas szivattyúzással lehetett szárassá tenni. Ennek ellenére a palota 17 hónap alatt elkészült.

A klasszicizáló stílusú öteemeletes épületbe két bejáraton át, a Ráday utca és az Üllői út felől lehetett bejutni, ebből az Üllői úti volt a reprezentatív kialakítású főbejárat. Innen az épület máig élő hivatalos címe, amely megmaradt, bár használói általában „Kálvin téri ház”-ként hivatkoztak rá, és főbejárata ma már a térre nyílik.

A lépcsőházakba, a közlekedő helyiségekbe és az udvarba is díszes burkolat került, a falakat márvány és csempe borította. A lépcsőházak ablakfestései és kovácsoltvas korlátai palota-jellegűvé tették az épületet. A házban két lift és egy páternoszter működött. Az eredeti liftek közül egy Haverland típusú felvonó ma is működik, immár több mint 103 éve.

A biztosító irodáit a IV. és V. emeleten alakították ki, ebből a IV. emeleten székelt az igazgatóság, reprezentatívan kialakított, stukkómennyezetű szobákban. Az V. emeleten

a könyvelés, a főpénztár, a szervezés, a tűzbiztosítási osztály és a budapesti és központi vezérképviselőség irodái voltak.

Az I-III. emeleteken 4-4 bérlakást alakítottak ki.

A földszinten boltok és a házmesteri és hivataloszlakai lakások voltak.

Ami mai szemmel talán szokatlan, a félemeleten és az alagsorban ún. hidegvíz-gyógyintézet működött, a félemeleten rendelőkkel és az alagsorban fürdőkkel. A korszakban rendkívül népszerű gyógyítási mód volt a hidegvizes kúra, alapítójának, Vincencz Priessnitsnek a neve máig is fennmaradt.

A tetőterazon nap- és légfürdőzésre alkalmas területet alakítottak ki.

Már 1930-ban – Hüttl tervei alapján – sor került az első átalakításra, ekkor beépítették a tetőteraszt, a földszint Üllői utcai oldalán pedig éttermet nyitottak.

A második világháború után

A háború után a Gazdák folytatta tevékenységét, immár az új állami szervek irányítása alatt, majd 1949-ben létrejött az Állami Biztosító, amelynek székháza ugyancsak az Üllői út 1.-be került. Itt működtek az ÁB központi egységei. Az egykori polgári lakásokat és rendelőket is irodává alakították át.

Az 1992-es privatizáció után az új tulajdonos 1996–98 között renováltatta a házat. Az épület külseje, a lépcsőházak és a IV. emelet megőrizték eredeti stílusukat, a többi területen a modern igényeknek jobban megfelelő nagyobb, egyterű irodákat alakítottak ki. Az étterem felkerült az V. emeletre, ahonnan szép kilátás nyílik a Gellért-hegyre és a belvárosra.

Az épület tehát 103 év után is a biztosítási eszme szolgálatában áll.

HIVATKOZÁSOK

¹ Hauszmann Alajos tervezte többek között a Curia (ma Néprajzi Múzeum) és a New York Palota épületét.